

גן העדן האבוד | אליהו בירנבוים

5 בדצמ

פורסם ע"י מערכת 'שבת'

היהודים הראשונים שהגיעו לאי מאוריציוס היו מעפילים שגורשו ונכלאו שם. כיום לא נותרה במקום אלא קהילה יהודית זעירה הנלחמת על קיומה

יש השואלים היכן נמצא גן עדן – בשמים או על הארץ, והאם זהו מקום אוטופי או ריאלי. מרק טווין השיב על שאלה זו כשכתב: "בראשית ברא א-לוהים את מאוריציוס ואחר כך יצר גם את גן העדן". ללמדנו שלדעתו גן עדן נברא על פי דמות תבניתו של האי מאוריציוס. ואכן, המבקר באי מצליח להבין היטב את דבריו של מרק טווין ואף להרגיש מעין גן עדן עלי אדמות. לאחר טיסה של שעתיים לאיסטנבול ומשם עוד 12 שעות למאוריציוס, הגעתי ליעדי באוקיינוס ההודי. אחד משדות התעופה האהובים עליי הוא הנמל באיסטנבול. מלבד הקפה התורכי שניתן ללגום במקום, רואים בשדה חיבור מדהים בין מזרח למערב; אנשים עם לבוש שונה ומשונה, צבעי עור שונים ודתות שונות, מעין מיקרוקוסמוס של העולם כולו.

מאוריציוס הוא אי טרופי ומבודד באוקיינוס ההודי. זהו אחד האיים היפים בעולם, הממוקם במרחק של 800 קילומטר ממדגסקר ו-2,000 קילומטר מחופי דרום אפריקה. גרים בו בהרמוניה נפלאה כמיליון וחצי תושבים שכולם מהגרים, הודים, מוסלמים, אפריקנים ואירופים, וכולם בני דתות שונות. הסינרגיה של צורת חיים מערבית, אפריקאית ואוריינטלית ברורה מאוד ומורגשת באי. מאוריציוס היא תערובת עדינה של תרבויות שונות מכל העולם.

סינרגיה של צורת חיים מערבית, אפריקאית ואוריינטלית. האי מאוריציוס.
צילומים: אליהו בירנבוים

גירוש המעפילים

לאורך ההיסטוריה לא הייתה במאוריציוס קהילה יהודית פעילה. הקשר היהודי למקום כרוך בהיסטוריה של הקמת המדינה והציונות. השלטון הבריטי גירש מעפילים רבים שהגיעו באופן בלתי חוקי מארץ ישראל למאוריציוס ושם הם הקימו חיים יהודיים בעל כורחם.

סיפורם של יהודי מאוריציוס הראשונים מתחיל בנמל טולצ'ה שברומניה בשנת 1940. בנמל זה עלו כ-3,600 יהודים מגרמניה, מאוסטריה ומצ'כוסלובקיה, אשר ברחו מהשלטון הנאצי, לסיפונג של שלוש אוניות אשר הפליגו במורד הדנובה לעבר הים השחור ומשם לחופיה של ארץ ישראל.

כאשר שלוש הספינות – "מילוס", "פסיפיק" ו"אטלנטיק" – הגיעו למפרץ חיפה, הן נתפסו על ידי הבריטים, ואלה החליטו לגרש את המעפילים שעליהן כחלק ממאבקם בעלייה העברית. ההנהגה הציונית החלה בפעילות מדינית נמרצת כדי למנוע את הגירוש ולהניא את הבריטים מתוכניתם, אך נחלה כישלון. בעקבות כך החליטו ראשי ההגנה לפעול צבאית כדי למנוע מהספינה "פטריה", שבה רוכזו רוב המעפילים, לעזוב את הנמל. ב-25 בנובמבר 1940 הצמידו לוחמים של ההגנה מוקש לדופן הספינה ופוצצו אותה, אך יצרו חור גדול מהמתוכנן. הספינה שקעה ו-267 איש טבעו (216 מהם יהודים, ורוב האחרים חיילים בריטים).

ניצולי "פטריה" הורשו בסופו של דבר להישאר בארץ כחלק ממכסת העולים באותה שנה אך 1,580 נוסעי ה"אטלנטיק" הוגלו על ידי הממשל הבריטי למאוריציוס. המטרה הייתה להרחיק את המעפילים מהארץ ולכלוא אותם בבתי סוהר עד לאחר המלחמה.

1,580 הגולים – 849 גברים, 635 נשים ו-96 ילדים – הוחזקו במחנה ליד העיר בו בסן (BEAU BASSIN). כאשר הגיעו הגולים לאי הם נדדו לראות את הנופים היפים – יערות, חופים והרי געש. אך הם לא נשארו על חופי הים, אלא נלקחו למחנה בחופו המערבי של האי, אזור של ביצות ומלריה. בתחילה הם סבלו מתנאי המחנה, ממחלת הטיפוס ומהמעבר מאירופה לאזור הטרופי, אולם תוך זמן קצר התרגלו לתנאי המקום ואף יצרו קהילה יהודית פעילה ויוצרת.

הגברים הופרדו מהנשים וחומה גבוהה הפרידה ביניהם. מאוחר יותר הרשו לזוגות נשואים להתייחד וכך נולדו 60 ילדים יהודים על אדמת מאוריציוס. היהודי היחיד שהתגורר במקרה באי בזמן הגעת הגולים היה איסיה בירגר. הוא הגיע לאי מליטא ב-1937 והתחתן עם אישה מקומית. מר בירגר התערב לטובת הפליטים והיה איש הקשר היחיד בין היהודים במאוריציוס ובין מועצת נציגי קהילות דרום אפריקה.

קשה לתאר את עוצמתם של חיי החברה, הדת, הקהילה והחינוך היהודי שהתפתחו במחנה האסירים למרות התנאים הקשים. הגולים הקימו בתי מלאכה, שמרו שבת וחגים, הפעילו מטבח כשר במחנה וקיימו פעילות של תלמוד תורה לילדים ותנועת נוער לצעירים. כן התקיימו הרצאות ופעל עיתון בתוך המחנה. חיי התרבות כללו גם תיאטרון ואופרה יהודית.

בסוף המלחמה, לפליטים ניתנה אפשרות לבחור בין חזרה לארצות מוצאם לבין עלייה לארץ. רוב ניצולי השואה העצורים בחרו לעלות לארץ המובטחת. ב-11 באוגוסט 1945, 1,310 אנשים יצאו מהאי.

הכניסה לבית הקברות היהודי

יהדות במספרים קטנים

במסעותיי בעולם היהודי, אחד הכללים המלווים אותי הוא: "אם רצונך להכיר את הקהילה היהודית בעבר ובהווה, לך לך לבית החיים". בבית הקברות טמונים בדרך כלל הסודות של הקהילה, הסיפורים על אנשים פרטיים יוצרים את התמונה הכללית של הקהילה. ובכן, הביקור בבית הקברות הקטן של מאוריציוס היה מרגש ועוצמתי. בבית הקברות קבורים 127 איש ואישה מבין המעפילים שנפטרו על אדמת האי. למרות הנופים היפים והשקט שהיה במקום, שמעתי את הקולות של המעפילים, את רצונם לעלות לארץ ואת גאוותם היהודית במשך שנות חייהם במאוריציוס. לצד בית הקברות יש מוזיאון קטן המתאר את סיפור הגולים ואת חיי המחנה.

רוב האנשים אינם יודעים על הימצאותם של יהודים במאוריציוס. ואכן, לפני נסיעתי חבריי חשדו בי שאני נוסע לנופש ולא לחיפוש הנקודה היהודית.

כיום היהודים במאוריציוס הם קהילה זעירה וצעירה מאוד. מתוך אוכלוסייה של מיליון וחצי איש היהודים מונים פחות מ-100 איש. הקהילה הוקמה בשנת 2005. למעשה ניתן לומר שאין שורשים ליהודים במאוריציוס שכן היהודים הנמצאים כיום באי הם לא צאצאים של היהודים שהגיעו בזמן מלחמת עולם השנייה. אך אין פירוש הדבר שאין עתיד ליהודים במקום.

יהודים הגיעו לאי הקטן והקסום מאוסטרליה, מאנגליה, מארצות הברית ומישראל. ללמדנו שתופעת היהודי הנווד איננה נחלת העבר בלבד, אלא היא ממשיכה גם בהווה. גם כיום אנו עדים למעבר יהודים ממדינה למדינה, ולעתים גם מיבשת ליבשת, עקב תנאים סביבתיים וצרכים שונים.

בעולם היהודי יש אלפי קהילות יהודיות. הקהילות מתחלקות לקהילות גדולות מאוד (מעל 200,000 יהודים), קהילות גדולות (עד 100,000 יהודים), קהילות בינוניות (עד 50,000 יהודים), קהילות קטנות (עד 2,000 יהודים), קהילות קטנות מאוד (עד 1,000 יהודים) וקהילות זעירות (עם פחות מ-200 יהודים). האתגרים העומדים בפני קהילה זעירה שונים ללא כל ספק מאשר בקהילה גדולה. אי אפשר להתעלם מכך שנתונים דמוגרפיים משפיעים גם על מצבה החברתי, הרוחני והחינוכי של קהילה, שכן יש צורך במספר מינימלי כדי להשלים מניין, לקיים גן יהודי, בית ספר, פעילויות קהילתיות וכמובן – להיות שותפים בתקציב הקהילה. מבחינה זו, הקהילה במאוריציוס משתייכת לרשימה של קהילות יהודיות זעירות אחרות כגון אלו שבג'מייקה, בזימבבואה, במוזמביק, בפלמה דה-מירוקה, בנימיביה, באלסקה ובסורינאם. כל אלו הן קהילות המנסות לשמור על החיים היהודיים במאמצים גדולים, למרות המספרים הקטנים.

פורסם במוסף 'שבת' (<https://musaf-shabbat.com>) מקור ראשון ב' כסלו תשע"ז, 2.12.2016

פורסם ב-5 בדצמבר 2016, ב-גיליון תולדות תשע"ז - 1008, רב עולמי / אליהו בירנבוים. סמן בסימניה את קישור ישיר. השארת תגובה.

○ השאר תגובה

○ Comments 0

בלוג בוורדפרס.קום. ערכת עיצוב: Mystique של [digitalnature](https://digitalnature.com)